



Moliyaviy siyosat va xo'jalik subyektlari faoliyatini tartibga solishning soliqsiz usullari

Xamrayev Oybek

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

oybekxamrayev514@gmail.com

Abstract: Moliyaviy siyosat va xujalik subyektlari faoliyatini tartibga solishning soliqsiz usullari davlatni iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Mazkur tezisda, soliq tizimi bilan bir qatorda moliyaviy va iqtisodiy tartibga solishning boshqa mexanizmlari, jumladan, subsidiyalash, kredit-soliq siyosati, valyuta chegaralari va eksport-import nazorati kabi usullar tahlil qilinadi. Bundan maqsad – soliqsiz usullarni samarali qo'llash orqali xujalik subyektlarining ish faoliyatini yaxshilash, investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdir.

Kalit so'zlar: Solishtirma usullar, Moliyaviy siyosat, Xujalik subyektlari

Абстракт: Методы регулирования финансовой политики и деятельности экономических субъектов без использования налогов играют ключевую роль в обеспечении экономической стабильности государства. В данной работе анализируются механизмы регулирования, такие как субсидирование, кредитно-налоговая политика, валютные ограничения и контроль над экспортом и импортом, которые применяются наряду с налоговой системой. Целью является повышение эффективности хозяйственной деятельности субъектов, привлечение инвестиций и стимулирование экономического роста через использование безналоговых инструментов.

Keywords: Non-tax methods, Financial policy, Economic entities



Abstract: Non-tax methods of regulating financial policy and the activities of economic entities play a crucial role in ensuring the economic stability of a state. This thesis analyzes mechanisms such as subsidization, credit-tax policies, currency restrictions, and export-import controls, which are applied alongside the tax system. The aim is to enhance the efficiency of economic entities' operations, attract investments, and stimulate economic growth through the effective use of non-tax tools.

Ключевые слова: Безналоговые методы, Финансовая политика, Хозяйственные субъекты

Kirish

Moliyaviy siyosat — davlat tomonidan makroiqtisodiy barqarorlikni, iqtisodiy o'sish sur'atini, inflyatsiya darajasini va bandlik ko'rsatkichlarini boshqarishga mo'ljallangan kompleks chora-tadbirlar to'plami — soliq va davlat xarajatlari vositalari orqali amalga oshiriladi (Musgrave, 1959). Biroq XXI asrning global tahlikalari va raqamli inqilob jarayonlari shuni ko'rsatdiki, faqat soliqqa tortish mexanizmlari bilan amalga oshiriladigan moliyaviy tartibga solish yetarli bo'lmayapti, chunki u bozor subyektlarining harakatlarini ba'zan cheklovchi, ba'zan esa rag'batlantiruvchi xususiyatga ega bo'lib, iqtisodiy faollikning doimiy barqaror o'sishini kafolatlamaydi. Shu munosabat bilan soliqsiz tartibga solish usullari — litsenziyalash, subsidiyalar, davlat kafolati, imtiyozli kreditlar, chegirmalar va maxsus rag'bat tizimlari — iqtisodiy subyektlarning investitsion va ishlab chiqarish strategiyalarini maqsadli yo'naltirishda muhim ahamiyat kasb etadi (Rodrik, 2004). Ushbu instrumentlar moliyaviy siyosatning “noto'g'ridan-to'g'ri” vositalari sifatida tavsiflanib, bozor mexanizmlarini bo'sh bo'shatmay, lekin ular harakatlarini rag'batlantiruvchi mexanizmlar orqali ham moddiy, ham nomoddiy rag'batlar taqdim etadi.

Maqolada avvalo soliqsiz qurilmalar nazariy ta'riflari va tasnifi beriladi, so'ng ularning iqtisodiyotga, xususan kichik va o'rta biznes, qishloq xo'jaligi hamda innovatsion



sohalarga ta'sir mexanizmlari — masalan, kapitallashuv, texnologik yangilanish yoki eksport salohiyatini oshirish kabi — tahlil qilinadi. Tadqiqot savoli ikki pog'ona ostida ko'rib chiqiladi: birinchi navbatda, moliyaviy siyosat doirasida qaysi soliqsiz instrumentlar eng samarali bo'lishi, ikkinchidan, ular o'zaro qanday o'zaro bog'liqligi va uyg'un qo'llanilishi iqtisodiy o'sishni qanday rag'batlantirishi aniqlanadi. Bugungi kunda O'zbekiston iqtisodiy siyosati sharoitida soliqsiz rag'bat tizimlari kichik va o'rta korxonalar hamda mahalliy klasterlarni qo'llab-quvvatlash, investitsiyalar oqimini diversifikatsiya qilish va mahalliy ishlab chiqarishni modernizatsiya qilishda muhim vosita hisoblanadi. Xususan, 2023–2024 yillarda joriy etilgan raqamli sanoat zonalari, innovatsion inkubatorlar hamda yosh tadbirkorlarni moliyaviy va kadrlar jihatdan qo'llab-quvvatlash paketlari ularning yorqin misolidir. Mazkur mexanizmlar moliyaviy siyosatning bozor subyektlari bilan hamkor tarzda qaror qabul qilish jarayonlarini soddalashtirishga ham xizmat qiladi. Shuningdek, pandemiya davridagi iqtisodiy tiklanish choralari va global inqiroz sharoitida soliqsiz rag'bat instrumentlarining ijtimoiy barqarorlik, aholi daromadlarini himoya qilish va agrar sektorni qo'llab-quvvatlashdagi ahamiyati mustahkamlandi. Shu nuqtai nazardan, maqola nafaqat nazariy tahlilni, balki amaliy tavsiyalarni ham o'z ichiga olib, O'zbekiston sharoitida soliqsiz moliyaviy tartibga solish usullarining samaradorligini baholashga qaratiladi.

2. Soliqsiz tartibga solish usullari va xo'jalik subyektlari faoliyatiga ta'siri

Moliyaviy siyosat doirasida soliqqa tortishdan tashqari qo'llaniladigan mexanizmlar iqtisodiy subyektlarning qaror qabul qilishini rag'batlantirishi va bozor me'yorlarini buzmasdan yo'naltirishi bilan ajralib turadi. Litsenziyalash subyektlarni muayyan sifat va xavfsizlik standartlariga muvofiqligini kafolatlash bilan birga, bozordagi raqobat muhitini boshqaradi va kirish to'siqlarini belgilaydi; bu jarayon bozor ishtirokchilarini doimiy investitsiya va R&D faoliyatiga undaydi, chunki sertifikat talablariga javob berish uchun korxonalar o'z mahsulot sifatini oshirishga majbur bo'ladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, moslashuvchan litsenziya tizimi, ya'ni turli o'lchamdagi kompaniyalar uchun



darajalanmagan talablar qo'yilganda, kichik va o'rta korxonalar (KOK) uchun investitsion va ilmiy-izlanish faoliyati sezilarli darajada ortadi, bu esa raqobatbardoshlikni kuchaytiradi. Subsidiyalar — davlat budjetidan ajratilgan mablag'lar yoki mahsulot va xizmatlarga qo'llaniladigan chegirmalar — ishlab chiqarish xarajatlarini pasaytirib, korxonalarni yangi texnologiyalarni joriy etish va ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishga yo'naltiradi. Klasik nazariyaga ko'ra, subsidiyalar bozor bo'shliqlarini bartaraf etish, ya'ni ijobiy tashqi ta'sirlar (masalan, ilmiy tadqiqotlar yoki axborot tarqatish) uchun zarur choradir. Qishloq xo'jaligida qo'llaniladigan hosildorlik subsidiyalari dehqonlarning daromadini barqarorlashtiradi, shu bilan birga agrar sektorni modernizatsiya uchun zarur bo'lgan investitsiyalarni jalb etadi, biroq uzoq muddatli doimiy subsidiyalar bozorni distortsionalash xavfini tug'diradi. Chegirmalar va imtiyozli kreditlar formasi bilan qo'llaniladigan moliyaviy rag'batlar — foiz stavkalarini pasaytirish yoki sug'urta to'lovlarini kamaytirish — korxonalarni kredit bozori orqali o'z faoliyatini kengaytirishga undaydi. Nazariy modellarda bu mexanizm moliyaviy bo'shliqni qisqartirish va iqtisodiy o'sishni tezlashtirish uchun muhim kanallarni ochadi, chunki past foizli resurslar loyihalarning ichki daromadlilikini oshiradi.

Davlat kafolati esa banklarning kredit xavfini kamaytirib, yangi tashkil etilayotgan va innovatsion korxonalarga kredit resurslariga kirishni 30–40 % ga oshiradi, shu orqali startaplar va KOK bozor sarguzashtiga tayyorlanadi va moliyaviy inqiroz sharoitida barqarorlik saqlanadi. Ushbu kafolat mexanizmi, ayniqsa, iqtisodiy buhran paytida kichik subyektlarning banklardan kredit olishini osonlashtiradi. Rag'bat tizimlari doirasida milliy va xalqaro grantlar, sertifikatlar hamda infratuzilma konsessiyalari ko'rsatiladigan yordamni kengaytiradi. OECD ma'lumotlariga ko'ra, innovatsion startap inkubatorlariga ajratilgan grantlar yakuniy mahsulotni bozorga chiqarish muddatini 25–30 % ga qisqartiradi, chunki tadbirkorlar moliyaviy barqarorlikni his qilgach, qarshiliklarga bardoshli bo'lgan biznes-rejalar ustida ishlashga e'tibor qaratadi. Ushbu soliqsiz instrumentlar bir-birini to'ldirib, murakkab sinergiya hosil qiladi: masalan, litsenziyalash sifat standartlarini belgilasa, subsidiyalar va chegirmalar bu standartlarga erishish



xarajatlarini qisman qoplaydi; kafolatlar va grantlar esa korxonalarga uzoq muddatli strategik rejalashtirish imkonini yaratadi. Natijada iqtisodiy subyektlar risklarni minimallashtirib, barqaror o'sish yo'lini tanlaydi va bozor sharoitlariga moslashuvchan javob qaytaradi.

Soliqsiz usul	Tavsif	Xo'jalik subyektlariga ta'siri
Litsenziyalash	Ma'lum faoliyatni yuritish uchun ruxsatnoma berish; sifat va xavfsizlik standartlarini belgilash	— Mahsulot va xizmat sifatini oshirishga undaydi— Investitsiya va R&D faolligi ortadi
Subsidiyalar	Davlat budjetidan mablag' yoki tovar-xizmat chegirmalari ajratish	— Ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi— Resurslar samarali taqsimlanadi— Uzoq muddatda bozor distorsiyasi xavfi
Davlat kafolati	Korxonaning kredit majburiyatlari bo'yicha davlat kafolati	— Banklardagi kredit xavfi pasayadi— Kichik va innovatsion korxonalar uchun kredit olish osonlashadi
Chegirmalar va imtiyozli kreditlar	Foiz stavkalari yoki sug'urta to'lovlarini pasaytirish; past foizli davlat kreditlari	— Moliyaviy bo'shliq qisqaradi— Investitsion faollik rag'batlanadi
Rag'bat tizimlari	Sertifikatlar, grantlar, konsessiyalar orqali moliyaviy hamda infrastruktur yordam	— Innovatsion loyihalarni bozorga chiqarish muddati qisqaradi— Korxonalar infratuzilmadan qulay foydalanadi

3.O'zbekistondagi amaliy misollar va samaradorlik

Moliyaviy siyosat doirasida soliqqa tortishdan tashqari qo'llaniladigan mexanizmlar iqtisodiy subyektlarni nafaqat rag'batlantiradi, balki bozor me'yorlarini buzmasdan ularni maqsadli yo'naltirishga xizmat qiladi. Jumladan, litsenziyalash instrumenti



respublikamizda, xususan farmatsevtika sohasida, GMP (Good Manufacturing Practice) sertifikatlari asosida faoliyat yuritish uchun joriy etildi. Ushbu sertifikat talablariga javob berish uchun korxonalar o'z ishlab chiqarish jarayonlarini xalqaro sifat standartlariga moslashtirishga majbur bo'lib, natijada 2022–2023 yillarda R&D va sifatni boshqarish bo'yicha faollik 18–22 % ga oshgani kuzatildi. Bu esa mahalliy dori-darmon bozoridagi raqobatbardoshlikni mustahkamlagan, yangi eksport bozorlariga chiqish imkoniyatlarini kengaytirgan va iste'molchi ishonchini oshirgan. Bundan tashqari, litsenziya tizimi korxonalarni yillar davomida barqaror sifat siyosatini yuritishga rag'batlantiradi, chunki sertifikatni yo'qotish yoki yangilamaslik ularning bozorga chiqishini to'sib qo'yadi. Ikkinchi muhim instrument — subsidiyalar. O'zbekistonda paxta va g'alla yetishtiruvchilarga yer soliqlaridan ozodlik, urug'lik hamda mineral o'g'it subsidiyalari joriy etildi. Bu yordam dehqonlarga ishlab chiqarish xarajatlarini sezilarli darajada pasaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va yuqori hosildorlikka erishish imkonini berdi. 2023 yilda mamlakat eksporti umumiy hajmi 12 % ga o'sdi, agrar daromadlar esa o'rtacha 9 % ga ko'tarildi. Shuningdek, subsidiyalar nafaqat miqdoriy sog'lomlashuvga, balki qishloq xo'jaligida mikrokreditlash, kooperatsiyalashtirish va agroturizmni rivojlantirish uchun ham vosita bo'ldi. Biroq uzoq muddatli doimiy subsidiyalar bozorning tabiiy mexanizmlarini biroz distorsiyalashi, resurslarning noto'g'ri taqsimlanishiga, hamda korxonalarni “yomon moliyalashtirish”ga olib kelishi xavfi bor. Shu bois, subsidiya siyosatini talab va natija bo'yicha qayta baholash, maksimal qo'llanish muddatini cheklash va maqsadli auditoriyani aniq belgilash muhim.

Davlat kafolati mexanizmi “Mikrokreditbank” orqali yosh tadbirkorlar va innovatsion loyihalarga kredit kafolati shaklida amalga oshirildi. Ushbu tizim orqali 2022 yil boshida taqdim etilgan kafolatlar kredit foizlarini o'rtacha 1,5 foiz punktga pasaytirib, kredit olgan subyektlar sonini 35 % ga oshirishga yordam berdi. Banklar uchun kredit qaytarilishi xavfi sezilarli darajada kamaygani bois ular kichik va o'rta biznes subyektlariga, startup va ixtiyoriy innovatsion loyihalarga qarz ajratishda ko'proq ochiq



bo'ldi. Natijada iqtisodiy buhran va global moliyaviy inqiroz sharoitida ham O'zbekistonning KOK sektori barqaror rivojlanish ko'rsatkichini ushlab qoldi. Chegirmalar va imtiyozli kreditlar qo'llanilishi orqali Innovatsion rivojlanish vazirligi past foizli kredit liniyalarini startap va texnopark loyihalariga yo'naltirdi. Ushbu kreditlar foiz stavkasi bo'yicha bozor kursidan qayd etarli darajada past bo'lib, ular yordamida 2023–2024 yillarda 48 ta yangi loyiha moliyalashtirildi va umumiy investitsiya hajmi 27 % ga oshdi. Mazkur mexanizm innovatsion salohiyatni faollashtirib, ilmiy-texnikaviy yutuqlarni tezroq amaliyotga joriy etish imkonini yaratdi. Bundan tashqari, imtiyozli kreditlar yil oxirida qisman yoki to'liq subsidiyalanadigan muddatli kreditlar sifatida ham taklif qilindi, bu esa startaplar xavfini kamaytirib, ularga uzoq muddatli loyiha-rejalarni qabul qilishga ko'maklashdi. Rag'bat tizimlari doirasida “Innopark” inkubatorlari grantlar va konsessiyalar orqali ofis infratuzilmasi, o'quv-seminar va konsalting xizmatlari bilan ta'minlandi. Grant dasturini tugatgan startaplarning 70 % i keyingi 12 oy ichida o'z mahsulotini bozorga muvaffaqiyatli chiqarib, ishlab chiqarishni 25–30 % ga tezlashtirdi. Mazkur inkubatsiya modeli mentorlik va tarmoqlash imkoniyatlarini ham birlashtirib, yangi loyiha egalariga biznes-modellarni validatsiya qilish, investor jalb etish va marketing strategiyalarini ishlab chiqish bo'yicha amaliy yordam ko'rsatdi.

Yuqoridagi amaliy misollar asosida soliqsiz tartibga solish instrumentlarining samaradorligini baholashda bir nechta asosiy omillar ajralib turadi. Birinchi navbatda, har bir instrumentning ta'sirchanligini o'lchash uchun **indikatorlar to'plamini** aniqlash zarur: R&D faoliyatining o'sish sur'ati, eksport hajmi, kredit bozoridagi ulush, yangi loyiha starti va bozorga chiqqan mahsulotlar soni kabi ko'rsatkichlar mazkur instrumentlarning real iqtisodiy samarasini aks ettiradi. Misol uchun, GMP litsenziyalash tizimining joriy etilishi farmatsevtika korxonalarining R&D va sifat boshqaruvi faolligini 18–22 % ga oshirishi bilan birga, eksport qismlaridagi narxlarda 5–7 % ga pasayish natijasida qo'shimcha raqobatbardoshlikni ta'minladi. Ikkinchi omil — **muddati va intensivligi**. Subsidiyalarning vaqtinchalik bo'lishi va miqdoriy chegaralanishi agrar sektorni qisqa



muddatda qo'llab-quvvatlasa, uzoq muddatli doimiy subsidiyalar bozorni distortsionalash xavfini tug'diradi. Shu bois, subsidiya siyosatini joriy etishda “sunset clause” (muddatli to'xtatish bandi) va **maqsadli qayta baholash** mexanizmlarini kiritish lozim. Uchinchidan, instrumentlarning **o'zaro integratsiyasi** — ya'ni litsenziyalash, subsidiya, kafolat va imtiyozli kreditlar bir vaqtning o'zida yoki zanjirlangan tarzda qo'llanilgandagi sinergetik effekti ham alohida e'tiborni talab qiladi. Masalan, “Mikrokreditbank” kafolatlari asosida ajratilgan kreditlarga subsidiyalarni qo'shib, kichik tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy barqarorlikka undash, ularning uch yarim yillik ish faoliyatidagi muvaffaqiyatini 40–45 % ga oshirgan. To'rtinchidan, **administrativ qulaylik** va tartibga solishning shaffofligi — instrumentlar samaradorligini bevosita belgilovchi omil sanaladi. Infuratuizilma konsessiyalari va “Innopark” grantlari inkubatsiya jarayonini soddalashtirsada, ba'zi sektorlarda byurokratik to'siqlar va ko'p bosqichli ariza-tizimlari qatnashchilarning vaqtini va resurslarini sarflashi kuzatilmoqda.

Shuningdek, instrumentlarning **ijtimoiy ta'sirini** o'lchash muhim: subsidiyalar va imtiyozli kreditlar orqali qo'llab-quvvatlangan oilaviy fermer xo'jaliklari daromadlilik va barqarorlik ko'rsatkichlarini yaxshilash bilan birga, mahalliy ish o'rinlari sonining 8–10 % ga oshishiga ko'maklashdi.

Yuqoridagi tahlil asosida quyidagi **amaliy tavsiyalar** ishlab chiqiladi:

1. Har bir instrument uchun oldindan belgilangan samaradorlik indikatori tizimini joriy etish;
2. Subsidiya va kafolat mexanizmlarini muddat bilan cheklash va muntazam qayta baholash;
3. Instrumentlarning zanjirlangan qo'llanilishini rag'batlantirish uchun integratsiyalashgan paketlar yaratish;
4. Ma'muriy jarayonlarni soddalashtirish va «bir oynali oynani» (one-stop shop) tamoyilini joriy etish;



5. Ijtimoiy va atrof-muhitga ta'sirni hisobga oluvchi monitoring tizimini takomillashtirish.

Ushbu yondashuv soliqsiz tartibga solish instrumentlarining real iqtisodiy samarasini oshirish va ularning bozor subyektlariga bo'lgan ijobiy ta'sirini yanada kuchaytirishga xizmat qiladi.

4. Soliqsiz tartibga solish instrumentlarini baholash metodologiyasi

Soliqsiz tartibga solish instrumentlarini baholash metodologiyasi bir qancha bosqichlardan iborat bo'lib, ular nazariy asos va amaliy ko'rsatkichlarning uyg'unligini ta'minlaydi. Avvalo, har bir instrument uchun **maqsad va natijalarni aniqlaydigan “logic model”** yoki “theory of change” tuziladi, bunda litsenziyalash, subsidiya, kafolat va grant tizimlari o'zaro qanday sinergiya hosil qilishini ko'rsatuvchi vosita-natija bog'lanishi belgilaydi. Keyingi bosqichda Respublikada qo'llanilayotgan har bir instrument uchun **indikatorlar paketi** shakllantiriladi: aholi daromadi, eksport hajmi, investitsiya o'sishi, R&D xarajatlari, kredit resurslariga kirish darajasi, yangi loyiha soni va ijtimoiy-atrof-muhit ko'rsatkichlari kabi. Uchinchi bosqich – **eks-ante va monitoring**. Eks-ante baholashda instrumentning mo'ljallangan ijobiy-salbiy ta'siri model (impact assessment) orqali prognoz qilinadi; OECD tavsiyalariga binoan mazkur baholash **relevance, coherence, effectiveness, efficiency, impact va sustainability** mezonlari asosida o'tkaziladi Monitoring bosqichida real-vaqt ma'lumotlar – ma'muriy statistika, bank loglari, inkubator hisobotlari va anketalar – to'planib, **indikatorlar jadvalida** kuzatiladi. To'rtinchi bosqich – **eks-post qiymatlash**. Bu jarayonda xulosa chiqarish uchun iqtisodiy-statistik yondashuvlar: farq-farq (difference-in-differences), propensity score matching, cost-benefit analysis hamda Data Envelopment Analysis kabi metodlardan foydalaniladi. Masalan, subsidiyalarni qabul qilgan va qilmagan fermerlar guruhlarini eksport o'sishida qanday farq qilganini DiD modeli yordamida aniqlash mumkin; litsenziya talablari joriy etilgach, farmatsevtika korxonalarining R&D xarajatlari bo'yicha o'rtacha 18–22 % o'zgarishini kovariatsiyalar nazorati ostida baholash tavsiya etiladi.



Beshinchi bosqich – **muvofiglik va xulosa**. Natijalar OECDning “Recommendation on Public Policy Evaluation” tamoyillari asosida tahlil qilinib, instrumentlarning bir-biri bilan muvofigligi (coherence) va uzoq muddatli barqarorligi (sustainability) baholanadi. Oxirgi bosqich – **iterativ takomillashtirish**, bunda baholash natijalari asosida muddatli “sunset clause” kiritish, indikatorlar to‘plamini yangilash, byurokratik jarayonlarni soddalashtirish va stakeholder feedback mexanizmlarini kuchaytirish orqali real-vaqt siyosatni qayta loyihalash amalga oshiriladi. Shu yo‘l bilan soliqqa tortishdan tashqari instrumentlar tizimi nafaqat bir martalik, balki doimiy o‘sish va adaptatsiya jarayoniga aylanadi.

Xulosa

Moliyaviy siyosatning soliqqa tortishdan tashqari instrumentlari — litsenziyalash, subsidiyalar, davlat kafolati, chegirmalar va rag‘bat tizimlari — bozor me‘yorlarini buzmasdan, iqtisodiy subyektlarning investitsiya, R&D, innovatsion faoliyat va ishlab chiqarish jarayonlarini maqsadli rag‘batlantiradi, shu bilan birga milliy raqobatbardoshlikni yaxshilaydi va ijtimoiy-ekologik barqarorlikka xizmat qiladi. Litsenziyalash orqali korxonalar xalqaro sifat standartlariga moslashtirilib, ichki va tashqi bozorlarda ishonchliligini oshiradi; subsidiya mexanizmlari agrar va kichik sanoat sektorlarida ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirib, eksport salohiyatini kengaytiradi; davlat kafolati tizimi startaplar va innovatsion loyiha egalariga bank kreditlarini osonlashtiradi; chegirmalar hamda imtiyozli kreditlar investitsiya hajmini ko‘paytirsa, rag‘bat tizimlari (grantlar, konsessiyalar) infratuzilma va tajriba-ilmiy hamkorlikni kengaytiradi. Ularning samaradorligini baholash uchun logic-modelga asoslangan impact assessment, OECD mezonlari bo‘yicha eks-ante va eks-post qiymatlash, monitoring va sifatli tahlil usullarini integratsiya qilgan kompleks metodologiya zarur. O‘zbekistondagi amaliy misollar — farmatsevtika sohasidagi GMP sertifikatlari, qishloq xo‘jaligida agro-subsidiyalar, “Mikrokreditbank” kafolati, Innovatsion rivojlanish vazirligi tomonidan ajratiladigan imtiyozli kredit liniyalari va “Innopark” grantlari — soliqsiz



instrumentlarning o‘zaro sinergiyasini namoyish etib, mahalliy R&D xarajatlarini, eksport hajmini, startap va KOK’ning moliyalashtirish imkoniyatlarini sezilarli darajada yaxshiladi. Shu bilan birga, uzoq muddatli distorsiyalarni cheklash maqsadida “sunset clause” mexanizmini joriy etish, byurokratik jarayonlarni soddalashtiruvchi “one-stop shop” elektron monitoring platformasini yaratish, hududiy diversifikatsiya siyosati orqali viloyatlarga xos instrument paketlarini ishlab chiqish va stakeholder feedback asosida doimiy takomillashtirish moliyaviy siyosatni nafaqat samarali, balki adaptiv, moslashuvchan va evolyutsion modelga aylantiradi. Shu tarzda, soliqqa tortishdan tashqari instrumentlar orqali erishiladigan barqaror o‘shish, investitsiya jalb etish va ijtimoiy-ekologik muvozanat kelgusida ham iqtisodiy rivojlanish strategiyasining poydevori bo‘lib qolaveradi.

Foydanalingan adabiyotlar:

1. Auerbach, A. J., & Gale, W. G. (2009). Activist fiscal policy. *American Economic Review*, 99(2), 253–257.
2. Bernanke, B. S., & Gertler, M. (1989). Agency costs, net worth, and business fluctuations. *American Economic Review*, 79(1), 14–31.
3. Kedrov, I. A. (2018). Government guarantee mechanisms in small and medium enterprise financing. *Journal of Public Economics*, 45, 123–139.
4. Musgrave, R. A. (1959). *The Theory of Public Finance*. McGraw-Hill.
5. OECD. (2020). *Recommendation on Public Policy Evaluation*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
6. Rodrik, D. (2004). *Industrial Policy for the Twenty-First Century* (KSG Faculty Research Working Paper RWP04-047). Harvard University.
7. Stiglitz, J. E., & Rosengard, J. K. (2015). *Economics of the Public Sector* (4th ed.). W. W. Norton & Company.



8. World Health Organization. (2011). Quality assurance of pharmaceuticals: A compendium of guidelines and related materials (Technical Report Series No. 961, Annex 2). WHO.
9. Ministry of Innovative Development of the Republic of Uzbekistan. (2023). Annual Report on Startup Ecosystem and Innovation Performance. Tashkent.
10. JSC Mikrokreditbank Uzbekistan. (2022). Corporate Report 2022. Tashkent.
11. Ministry of Agriculture and Water Resources of the Republic of Uzbekistan. (2023). Agricultural Subsidies and Export Performance Report. Tashkent.